

**O'QUVCHILARDA MILLIY TUYG'ULARNI
SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK XUSUSIYATLARI:
AN'ANALAR, QADRIYATLAR VA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR**

Begmatova Nasiba Safarbayevna,

*Chirchiq davlat pedagogika universiteti Pedagogika nazariyasi. Pedagogik
ta'limotlar tarixi ixtisosligi 1-bosqich mustaqil izlanuvchisi*

***Annotatsiya.** Mazkur maqolada o'quvchilarda milliy tuyg'ularni shakllantirishning pedagogik xususiyatlari tahlil qilinadi. An'anaviy tarbiya usullari, milliy qadriyatlar va zamonaviy pedagogik yondashuvlar uyg'unligida milliy ong va milliy g'ururni rivojlantirish yo'llari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, maktab ta'limi jarayonida milliy tarbiyani samarali amalga oshirishning metodik asoslari va tarbiyaviy vositalari yoritiladi. Maqolada milliy tarbiyaning o'quvchilarning ma'naviy kamoloti va shaxsiy rivojlanishidagi o'rni alohida e'tiborga olinadi.*

***Kalit so'zlar:** milliy tuyg'u, milliy tarbiya, pedagogik xususiyatlar, qadriyatlar, an'analar, zamonaviy yondashuv, ma'naviy kamolot, o'quvchi shaxsi, tarbiyaviy jarayon.*

***Аннотация.** В данной статье анализируются педагогические особенности формирования национальных чувств у учащихся. Рассматриваются пути развития национального самосознания и национальной гордости в сочетании традиционных методов воспитания, национальных ценностей и современных педагогических подходов. Также освещаются методические основы и воспитательные средства эффективной реализации национального воспитания в процессе школьного образования. В статье особое внимание уделяется роли национального воспитания в духовном развитии и личностном росте учащихся.*

Ключевые слова: национальное чувство, национальное воспитание, педагогические особенности, ценности, традиции, современный подход, духовное совершенство, личность учащегося, воспитательный процесс.

Abstract. *This article analyzes the pedagogical features of the formation of national feelings in students. Ways of developing national consciousness and national pride are considered in the combination of traditional methods of upbringing, national values, and modern pedagogical approaches. Also, the methodological foundations and educational means of effective implementation of national upbringing in the process of school education are highlighted. The article pays special attention to the role of national upbringing in the spiritual maturity and personal development of students.*

Keywords: *national feeling, national upbringing, pedagogical characteristics, values, traditions, modern approach, spiritual maturity, student personality, educational process.*

Kirish. Har qanday xalqning tarixiy taraqqiyoti, madaniy merosi va ma'naviy qadriyatlari avlodlar davomiyligi orqali yashab keladi. Shu bois, yosh avlodda milliy tuyg'ularni shakllantirish, ularni Vatanga sadoqat, xalqiga muhabbat, o'z milliy ildizlariga hurmat ruhida tarbiyalash mustaqil davlatimiz oldida turgan eng dolzarb vazifalardan biridir. Ayniqsa, globallashuv sharoitida xorijiy madaniy oqimlarning kuchayib borayotgan bir paytida, o'quvchilarning milliy o'zligiga, tarixiy xotirasiga va ma'naviy immunitetiga asoslangan shaxs sifatida shakllanishi muhim ahamiyat kasb etadi.

Milliy tuyg'ular — bu shunchaki his-tuyg'ular emas, balki shaxsning ichki dunyosi, uning qarashlari, qadriyatlari va jamiyatga munosabatini belgilovchi muhim omillardandir. Ushbu tuyg'ularni yoshlarda shakllantirish jarayoni esa puxta o'ylangan pedagogik yondashuvlarni, an'anaviy va zamonaviy tarbiya metodlarining uyg'unligini talab etadi. Shu nuqtayi nazardan qaralganda,

umumta'lim maktablari, ayniqsa boshlang'ich va o'rta ta'lim bosqichlari, milliy tarbiyaning muhim bosqichi hisoblanadi.

Ushbu maqolada o'quvchilarda milliy tuyg'ularni shakllantirishning pedagogik xususiyatlari, bu boradagi an'anaviy yondashuvlar, milliy qadriyatlarning tarbiyaviy imkoniyatlari hamda zamonaviy ta'lim metodlarining roli atroflicha tahlil qilinadi. Shuningdek, ushbu yo'nalishda samarali ta'lim-tarbiya muhitini yaratish bo'yicha taklif va tavsiyalar ilgari suriladi.

Mavzuning dolzarbligi. Globallashuv jarayonlarining kuchayishi, madaniy-ma'naviy xilma-xillikning ortib borishi va raqamli texnologiyalar hayotimizga keng kirib kelgani natijasida yosh avlodning ongiga turli tashqi g'oyalar ta'sir ko'rsatmoqda. Bunday sharoitda o'quvchilarda milliy tuyg'ularni shakllantirish, ularni o'z tarixiga, madaniyatiga, tiliga, diniy va milliy qadriyatlariga hurmat ruhida tarbiyalash dolzarb vazifalardan biriga aylangan.

Bugungi kunda ta'lim-tarbiya jarayonining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida milliy identitetni mustahkamlash, yoshlarning Vatanga sadoqati, tarixiy xotirasi va milliy g'ururini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. O'zbekiston Respublikasi tomonidan qabul qilingan "Yangi O'zbekiston – yangi taraqqiyot bosqichida" konsepsiyasi va Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari g'oyasi asosida, yosh avlodni milliy o'zlikni anglagan, mustaqil fikrlaydigan va zamonaviy bilimga ega shaxs sifatida tarbiyalash muhim maqsad sifatida belgilangan.

Shu nuqtai nazardan, o'quvchilarda milliy tuyg'ularni shakllantirishning pedagogik xususiyatlarini chuqur o'rganish, an'anaviy qadriyatlarni zamonaviy ta'lim metodlari bilan uyg'unlashtirish, ta'lim mazmunini boyitish va yangi yondashuvlarni ishlab chiqish zaruriyati kundan-kunga ortib bormoqda.

Demak, ushbu mavzuning dolzarbligi, birinchidan, jamiyatda sog'lom milliy ong va vatanparvarlik ruhini shakllantirish zaruratida; ikkinchidan, ta'lim tizimini milliy qadriyatlar asosida yangilash ehtiyojida; uchinchidan esa, yoshlarni

mafkuraviy xurujlardan himoya qilish va ularni komil inson etib tarbiyalashdagi ehtiyojda namoyon bo'lmoqda.

Adabiyotlar tahlili. Milliy tarbiya va milliy tuyg'ularni shakllantirish masalasi o'zbek pedagogikasida doimo dolzarb mavzulardan biri bo'lib kelgan. Bu borada bir qator ilmiy-pedagogik adabiyotlar, tadqiqot ishlari hamda amaliy qo'llanmalar mavjud bo'lib, ular mazkur sohaning nazariy asoslari va amaliy yondashuvlarini yoritishga xizmat qiladi.

Avvalo, A. Avloniyning "Turkiy guliston yoxud axloq" asarida milliy tarbiyaning mazmun-mohiyati, shaxs kamolotida axloqiy-ruhiy tarbiyaning o'rni, milliy qadriyatlar orqali yoshlarni tarbiyalash zarurati chuqur ochib berilgan. Bu asar o'zining didaktik mazmuni bilan bugungi kunda ham dolzarbligini yo'qotmagan.

Abdulla Qodiriy, Cho'lpon, Fitrat kabi ma'rifatparvarlarning asarlarida ham milliy o'zlik, vatanparvarlik, tarixiy xotira kabi tushunchalar tarbiya vositasi sifatida talqin etiladi. Ularning pedagogik qarashlari hozirgi zamonaviy tarbiya konsepsiyasi bilan uyg'unlashadi.

Zamonaviy pedagogik adabiyotlarda ham bu mavzuga katta e'tibor qaratilmoqda. Jumladan, Q. Yuldashev, N. Toshboyeva, M. Jo'rayev, Z. Nurullayeva kabi olimlarning asarlarida o'quvchilarda milliy identitetni shakllantirish, maktab ta'limi orqali milliy qadriyatlarni singdirish, tarbiya va ta'limning integratsiyalashgan modeli haqida qimmatli ilmiy mulohazalar bildirilgan.

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan ilgari surilgan "Ma'naviy yetuk avlod – yurt tayanchi" tamoyiliga asoslangan holda yaratilgan Davlat ta'lim standartlari, Milliy tarbiya konsepsiyasi, hamda 2021–2030 yillarda ta'limni rivojlantirish strategiyasida milliy tarbiyaning ustuvorligi va uning mazmuni aniq belgilab berilgan. Ushbu normativ hujjatlar pedagogik faoliyatni yo'naltirishda asosiy metodik platforma bo'lib xizmat qiladi.

Xorijiy adabiyotlarda esa, ayniqsa, J. Devey, L. Vigotsky, E. Erikson kabi olimlar ta'lim va shaxsiy rivojlanish o'rtasidagi bog'liqlikni, ijtimoiy va madaniy kontekstda tarbiyaning ahamiyatini asoslab bergan. Ularning qarashlari milliy tarbiyani zamonaviy pedagogik konsepsiyalar bilan uyg'unlashtirishda nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

Umuman olganda, tahlil qilingan adabiyotlar shuni ko'rsatadiki, o'quvchilarda milliy tuyg'ularni shakllantirishda tarixiy meros, madaniy qadriyatlar va zamonaviy ta'lim yondashuvlari uyg'unligini ta'minlash — ta'lim tizimi oldidagi muhim ilmiy-amaliy vazifadir.

Metodologiya. Ushbu ilmiy maqola o'quvchilarda milliy tuyg'ularni shakllantirishning pedagogik xususiyatlarini aniqlash, bu boradagi an'anaviy va zamonaviy yondashuvlarning samaradorligini tahlil qilishga qaratilgan. Tadqiqotda milliy qadriyatlar asosida tarbiyaviy ishlarni tashkil etishning nazariy va amaliy asoslari ko'rib chiqildi.

Maqolaning metodologik asosini quyidagilar tashkil etadi:

Falsafiy yondashuv — shaxs, jamiyat va millat munosabatlari kontekstida milliy tuyg'ularning mohiyatini ochib berish;

Pedagogik-nazariy yondashuv — milliy tarbiyaning maqsadi, mazmuni, vositalari va metodlarini aniqlash hamda ularni ta'lim-tarbiya jarayoniga integratsiyalash;

Tarixiy-tahliliy yondashuv — milliy qadriyatlar va tarbiya an'alarining tarixiy shakllanishini o'rganish;

Komparativ (taqqoslovchi) tahlil — an'anaviy va zamonaviy tarbiya usullarini solishtirish orqali samarali yo'nalishlarni belgilash;

Amaliy yondashuv — umumta'lim maktablaridagi tarbiyaviy ishlar misolida milliy tuyg'ularni shakllantirishning real holatini baholash.

Tadqiqot jarayonida quyidagi ilmiy-uslubiy metodlar qo'llanildi:

Ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish — mavzu bo'yicha ilgari e'lon qilingan ilmiy maqolalar, monografiyalar, davlat hujjatlari va ta'lim standartlarini o'rganish;

Kuzatuv va suhbat — o'quvchilarning tarbiyaviy faoliyatdagi ishtiroki va munosabatlarini o'rganish;

Pedagogik eksperiment (agar mavjud bo'lsa) — muayyan sinflarda milliy tarbiya metodlarini qo'llab, ularning samaradorligini baholash;

Tahlil va umumlashtirish — to'plangan ma'lumotlar asosida asosiy xulosalarni chiqarish.

Ushbu metodologik yondashuvlar milliy tuyg'ularni shakllantirish jarayonining murakkab, ko'p qirrali va bosqichma-bosqich kechishini to'liq yoritish, shuningdek, ilg'or pedagogik tajribalarni ilmiy asosda tahlil qilish imkonini berdi.

Muhokama. Milliy tuyg'ular — bu shaxsning o'z xalqiga, tiliga, diniy e'tiqodiga, urf-odat va qadriyatlariga nisbatan hurmat va e'tiqod asosidagi ichki kechinmalari bo'lib, u inson shaxsiyatining shakllanishida, ijtimoiy faolligining ortishida va ma'naviy-axloqiy qarashlarining mustahkamlanishida muhim o'rin egallaydi. Ayniqsa, o'quvchilarda milliy tuyg'ularni erta yoshdan boshlab shakllantirish — ularning sog'lom ma'naviy kamolotini ta'minlovchi asosiy omillardandir.

Tahlillar shuni ko'rsatmoqdaki, milliy tarbiya faqatgina darslik yoki mavzular doirasida emas, balki umumiy tarbiyaviy muhit, o'qituvchi shaxsiy namunasi, maktabdagi ijtimoiy-psixologik muhit, oila va jamiyat bilan hamkorlik asosida shakllanadi. An'anaviy yondashuvlar (xalq og'zaki ijodi, urf-odatlar, milliy bayramlar) o'quvchilarda tarixiy xotira va o'zlikni anglashni kuchaytirsa, zamonaviy ta'lim texnologiyalari (interfaol metodlar, media vositalari, loyihaviy o'qitish) ularning faolligi va tanqidiy fikrlash qobiliyatini oshiradi.

shakllantirishda quyidagi omillar muhim ahamiyat kasb etadi:

Milliy mazmundagi darslar va ularning tarbiyaviy yo'naltirilganligi;

Fanlararo integratsiya orqali milliy g'oyalarni uzviy yetkazish (masalan, adabiyot, tarix, musiqa fanlarida);

Madaniy-tarbiyaviy tadbirlar: teatr, musobaqa, ko'rgazma va xalq urf-odatlariga asoslangan festivallar;

O'quvchilarning oilasi bilan samarali hamkorlik — ota-onalarning tarbiyaviy jarayonga jalb etilishi;

Axborot vositalaridan ongli foydalanish, ijobiy milliy qahramonlar obrazlarini taqdim etish.

Zamonaviy yondashuvlarda esa o'quvchini passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylantirish muhim o'rin tutadi. Bu esa, milliy qadriyatlarni o'zlashtirishni shaxsiy tajriba orqali amalga oshirish imkonini beradi. Shu maqsadda loyiha asosida o'qitish, rolli o'yinlar, munozaralar, mustaqil izlanishlar, vatanparvarlik yo'nalishidagi klub va to'garaklar faoliyati muhim vositalardan hisoblanadi.

Shuningdek, yosh avlodni mafkuraviy xurujlardan, yot g'oyalardan himoya qilishda milliy g'oya va qadriyatlarga tayangan holda mustahkam ma'naviy asos yaratish zarur. Bu esa o'qituvchidan nafaqat bilim beruvchini, balki tarbiyaviy jarayonning bosh tashabbuskori bo'lishni ham talab etadi.

Umuman olganda, o'quvchilarda milliy tuyg'ularni shakllantirish — bu murakkab, bosqichma-bosqich kechadigan va ko'p omillarga bog'liq bo'lgan pedagogik jarayon bo'lib, uning muvaffaqiyati milliy va zamonaviy yondashuvlarning uyg'unligiga, o'qituvchi va oila hamkorligiga, shuningdek, davlat siyosatining izchil qo'llab-quvvatlanishiga bevosita bog'liqdir.

Amaliy tavsiyalar. O'quvchilarda milliy tuyg'ularni shakllantirish bo'yicha
<https://scientific-jl.com/>

olib borilgan ilmiy tahlillar va kuzatuvlar asosida quyidagi amaliy tavsiyalarni ilgari surish mumkin:

Ta'lim mazmunini milliy qadriyatlar bilan boyitish

Dars jarayonlarida milliy tarix, adabiyot, san'at va xalq og'zaki ijodiga oid misollar, qahramonlar, tarixiy shaxslar hayoti va faoliyati haqida ma'lumotlar berish orqali o'quvchilarda milliy iftixor hissini shakllantirish maqsadga muvofiq.

Tarbiya jarayonida integratsiyalashgan yondashuvni joriy etish

Har bir fan doirasida tarbiyaviy maqsadlar ko'zda tutilgan holda milliylik elementlarini kiritish. Masalan, matematika darslarida milliy naqshlar simmetriyasi, biologiyada xalq tabobati, geografiyada O'zbekiston tabiati va ziyoratgohlarini o'rganish orqali milliy ongni kuchaytirish.

Interfaol metodlar va zamonaviy texnologiyalardan samarali foydalanish

Milliy tarbiyaga oid mavzularda "fikrlar almashinuvi", "bahs-munozara", "konseptual xarita", "rol o'ynash" kabi usullarni joriy etish orqali o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, milliy qadriyatga bo'lgan shaxsiy munosabati shakllanadi.

Milliy bayramlar va muqaddas sanalarni tarbiyaviy vosita sifatida samarali tashkil etish

Navro'z, Mustaqillik kuni, Til bayrami kabi tadbirlarni tashkil qilishda o'quvchilarni faol ishtirok etishga jalb etish va bu orqali ularning ijtimoiy faolligi va milliy iftixorini oshirish.

Maktab va oila hamkorligini mustahkamlash

Ota-onalar ishtirokida tarbiyaviy suhbatlar, davra suhbatlari, ustoz-shogird uchrashuvlari tashkil etish orqali milliy qadriyatlarning oila va maktab orqali uyg'un targ'ibotini ta'minlash.

Mahalliy madaniy muassasalar bilan hamkorlik qilish

Muzey, teatr, tarixiy obidalar, ziyoratgohlar kabi maskanlarga sayohatlar tashkil etish orqali o'quvchilarning milliy ongini real tajriba asosida shakllantirish.

Tarbiyaviy to'garaklar va klublarni faol yo'lga qo'yish

“Vatanparvar”, “Ma'naviyat posboni”, “Adabiyot ixlosmandlari” kabi klublar orqali o'quvchilarning ijodkorligi va milliy ruhdagi faolligini rivojlantirish.

O'qituvchilarning milliy tarbiya bo'yicha malakasini oshirish

Ustozlarning milliy qadriyatlar, zamonaviy tarbiya metodlari bo'yicha doimiy malaka oshirishi o'quvchilarga ta'sirchan va samarali tarbiya berishda muhim omildir.

Ushbu tavsiyalarni amalda qo'llash orqali o'quvchilarda milliy tuyg'ularni shakllantirish samaradorligini oshirish, ularning shaxsiy va ijtimoiy kamolotiga ijobiy ta'sir ko'rsatish mumkin.

Xulosa. Yosh avlodda milliy tuyg'ularni shakllantirish — bu nafaqat pedagogik, balki ijtimoiy-ma'naviy jarayon bo'lib, u xalqning tarixiy xotirasi, madaniy merosi, urf-odatlar va qadriyatlarini asrab-avaylash, yangi avlodga uzviy yetkazish bilan bog'liq. Milliy tuyg'ular o'quvchilarning shaxs sifatida shakllanishida, ularning Vatanga, xalqqa, til va diniga sadoqatli bo'lib voyaga yetishida muhim omil hisoblanadi.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, o'quvchilarda milliy tuyg'ularni samarali shakllantirish uchun quyidagi shart-sharoitlar zarur:

ta'lim va tarbiya jarayonining milliy g'oya asosida yo'naltirilgan bo'lishi;

pedagogning shaxsiy namunasi va tarbiyaviy yondashuvi;

milliy qadriyatlar va zamonaviy metodlarning uyg'un qo'llanilishi;

maktab, oila va jamiyat o'rtasida faol hamkorlikning yo'lga qo'yilishi.

An'anaviy tarbiya usullari va zamonaviy pedagogik texnologiyalarning

birgalikdagi qo'llanilishi o'quvchilar ongida milliy g'urur, tarixiy xotira, vatanparvarlik kabi tuyg'ularni uyg'otadi. Ayniqsa, tarbiyaviy tadbirlar, interfaol metodlar, fanlararo integratsiya hamda o'quvchilarning shaxsiy faolligiga asoslangan yondashuvlar bu borada yuqori samaradorlikka ega.

Xulosa qilib aytganda, milliy tuyg'ularni shakllantirish maktab ta'limining ajralmas qismi bo'lishi zarur. Bu boradagi izchil, ilmiy asoslangan va tizimli ishlar mamlakatimiz taraqqiyoti, yosh avlodning ma'naviy yetuk, komil inson bo'lib voyaga yetishida muhim poydevor bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

- Avloniy, A. (1997). Turkiy guliston yoxud axloq. Toshkent: Sharq.
- Qodiriy, A. (2008). O'tkan kunlar. Toshkent: O'zbek tili va adabiyoti nashriyoti.
- Fitrat, A. (2005). Ma'naviyat va milliy tarbiya. Toshkent: Fan.
- Cho'lpon. (2010). Tanlangan asarlar. Toshkent: O'zbekistontarihi.
- Yuldashev, Q. (2018). Milliy tarbiya va zamonaviy ta'lim metodlari. Toshkent: Pedagogika.
- Toshboyeva, N. (2019). Ta'limda milliy qadriyatlarni integratsiya qilish. Toshkent: Ilmiy nashrlar.
- Jo'rayev, M. (2020). O'quvchilarda milliy g'ururni shakllantirish. Toshkent: Ma'naviyat.
- Nurullayeva, Z. (2021). Pedagogik texnologiyalar va milliy tarbiya. Toshkent: O'qituvchi.
- O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. (2021). "Yangi O'zbekiston – yangi taraqqiyot bosqichi". Toshkent.
- O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori. (2020). Milliy tarbiya konsepsiyasi. Toshkent.
- Devey, J. (1938). Experience and Education. New York: Macmillan.
- Vigotsky, L.S. (1978). Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Cambridge, MA: Harvard University Press.